

JOSEPH E. STIGLITZ

Bolivya'nın sahibi kim?

Bolivya'da Evo Morales'in ilk yerli devlet başkanı olarak seçilmesi elbette ki tarihi bir öneme sahip. Bolivyalılar bunun heyecanını yaşıyor. Ancak daha da önemlisi, üç milyar dolarla yabancılara geçen 250 milyar dolar dolayındaki petrolün millileştirilmesi

Birkaç ay önce yapılan seçimde Evo Morales, Bolivya'nın ilk yerli devlet başkanı oldu. Bilindiği gibi, yerli gruplar Bolivya nüfusunun yüzde 62'sini, melezler ise diğer yüzde 30'luk kesimi oluşturuyor. 500 yıldan bu yana Bolivyalılar, sömürgeci güçler ve onların torunları tarafından yönetiliyor. Bugüne gelinceye dek, yerli gruplar oy ve söz haklarından da önemli ölçüde mahrumdular. Hatta kullandıkları Aymara ve Quechua dilleri, kamu işlerinin yürütülmesinde kabul görmüyordu. Bu yüzden Morales'in devlet başkanı seçilmesi tarihi bir öneme sahip. Bolivya'daki heyecan da bunu açıkça gösteriyor.

Fakat, Morales'in Bolivya'nın petrol ve gaz kaynaklarını millileştirmesi, dünya kamuoyunda şaşkınlık yarattı. Yürüttüğü kampanya boyunca Morales, niyetinin milli petrol ve gaz kaynakları üzerindeki devlet kontrolünü artırmak olduğunu açıklamıştı, fakat enerji firmalarının mallarını kamulaştırmak gibi bir niyeti olmadığını da yine aynı açıklıkta göstermişti, zira yabancı yatırımcıların kalmasını istedi. Elbette ki millileştirme, gerekli bedel ödenmeden kamusallaştırma anlamına gelmez. Bolivya da büyümeyi sağlamak için yabancıların uzmanlığına ihtiyaç olduğunun farkında ve bu, hizmetlerinin karşılığını da dürüstçe vermeyi gerektirir. Ancak Morales, umudunu yitirmiş yoksul insanların gelirlerini artırma konusuyla ilgilendi ve herkesi şaşırtarak, verdiği tüm sözleri ciddiyetle yerine getirdi. Ayrıca dünya kamuoyunda şu tartışmayı başlattı: Yabancı yatırımcılar kazancı, gerçekten adil bir oranda mı, yoksa fahiş farklarla mı paylaşıyor?

Bolivyalılar önceki başkan Gonzalo "Goni" Sanchez de Lozada zamanında, sözde özelleştirme adı altında yapılan soygunu yaşadılar. Bolivya elde edilen kazancın sadece yüzde 18'ini alabildi. Çünkü, büyük petrol rezervlerinin yüzde 82'sinde yabancı yatırımcılar yetki sahibiydi. Bu yüzden Morales'in eylemleri, geniş çapta Bolivyalılar tarafından destekleniyor. Bolivyalılar, 3 milyar dolarlık bir yatırım yaptılar diye, neden şimdiki değeri 250 milyar dolar olarak tahmin edilen gaz rezervlerinde yabancı yatırımcıların yetki sahibi olduklarını merak ediyor? Hem de daha henüz ne kadar kazanç sağlandığı tam olarak açığa çıkmamışken ya da yatırımların gerçek değerlerinin denetlenmesi yapılmamışken. Bu gösteriyor ki, eski dönemlerde yatırımcılar sadece 4 yıl içinde paralarını telafi etmişler.

Bolivyalılar bir de neden günümüzün yüksek petrol ve gaz fiyatlarının bütün getirilerini yabancıların silip süpürdüğünü soruyorlar. Petrol ve gaz fiyatları bugünkü değerinin üçte biri iken de, günümüzde de ham petrolü çıkartmanın maliyeti fazla tutmuyor. Bununla birlikte yabancı petrol şirketleri kârın yüzde 82'sini alıyorlar. Petrol açısından bu durum, varil başına 32 dolardan fazla bir getiri ile onlara beklenmedik bir gelir anlamına geliyor. Şüphesiz Bolivyalılar dolandırıldıklarını düşünüyorlar ve böylece yeni bir anlaşma yapma zorunluluğu hissediyorlar. 2 Mayıs'ta Morales sözleşmelerin yeniden görüşüldüğü sırada yüzdeleri tek kelimeyle tersine çevirdi; buna göre en büyük iki sahada çalışan şirketler üretimin yüzde 18'ini kendilerine alabilecekler. Bu anlaşmanın bir parçası olarak Bolivya fiyatlar yükseldiğinde daha da büyük bir pay alacak. Bolivya elbette fiyatlarda bir düşüş olması riskini taşımak istemeyebilir, o zaman taşıdığı risklerin bir kısmını şirketlere yüklemesi karşılığında elindeki yüksek potansiyelden daha fazla pay almalarını sağlayacak bir anlaşmaya gidebilir.

Çoğu Bolivyalı'ya göre bu işten ne kadar kazanıp

ne kadar kaybedecekleri, bir adalet sorunu. Yabancı petrol ve gaz şirketleri sermayeleri üzerinden adil bir kazanç mı almalılar yoksa normalin üstünde bir kazanç mı? Bolivya'ya kaynakları için adil bir değer ödenmeli mi? Ve Bolivya ya da yabancı şirketler enerji fiyatlarındaki artışlarla gelen beklenmedik gelirlerin büyük bir kısmını almalı mı?

Görünüşe göre, geçmiş hükümetler tarafından gizli anlaşmalar da yapılmış, üstelik parlamento onayı olmadan. Oysa Bolivya Anayasası bu gibi satışlar için parlamento onayını öngörüyor. Bu onay olmadan kullanılan varlıkların ulusallaşıp ulusallaşmadığı da şüpheli, çünkü varlıkların hiçbiri doğru şekilde satılmadığında, hukuki durumları da belirsizliğini koruyor. Fakat şu var ki, bir ülkenin ulusal sanat hazinesi yağmalandığında, bunun ülkeye geri getirilmesine "yeniden ulusallaştırma" denilemez, çünkü o zaten öteden beri o ülkeye aittir.

Başka yerlerdeki özelleştirmelerde olduğu gibi, yabancı yatırımcıların anlaşmada taraf oldukları şeyleri yapıp yapmadıkları gibi sorular akla gelir. Bolivya bu ortak girişimlere sadece kaynaklarıyla değil eski yatırımlarıyla da destek oldu. Yabancı şirketlerin daha fazla yatırım katkısında bulunmaları beklenirdi. Fakat onlar vaadlerini tam olarak yerine getirdiler mi? Yabancı sermaye katkılarının gerçek değerlerini abartmak için muhasebe oyunları yapıldı mı? Bolivya Hükümeti artık bu soruların cevaplarını bulma arayışında.

Bolivya'nın sorunu, anlaşmaların imzalanmasında ve sonrasında ise saydamlığın eksik olmasında. Saydamlığın olmaması halkın kolayca dolandırıldıkları hissine kapılmalarına neden olur ki, bu sık sık oluyor. Yabancı şirketler ne zaman gerçek olamayacak kadar iyi bir anlaşma yapsalar altından sıkça hileli şeyler çıkıyor. Tüm dünyada petrol ve gaz şirketleri suça yöneldiler ve daha fazla şeffaflık için yapılan çağrılara hemen hemen her zaman direndiler. Gelecekte şirketler ve ülkeler basit bir prensibi kabul etmeliler; Başkan Woodrow Wilson'un unutulmaz sözleriyle açıklamak yeterli olacaktır: "Açık anlaşmalar ancak açıkça ve şeffaf bir şekilde yapılır."

Eğer Bolivyalılar doğal zenginliklerini adil paylaşamazlarsa gelecekleri hiç de iç açıcı görünmüyor. Doğal zenginliklerini geri aldıklarında kazançlarını, sadece kaynaklarını çıkarmak için değil, aynı zamanda tüm Bolivyalılar'ın sağlık ve eğitim durumlarını geliştirmek için de kullanmak durumundalar. Bu da onların gene yardıma ihtiyaçları olacağı anlamına geliyor. Bolivya ekonomik büyümeye ve sosyal refaha ancak uzun vadeli programlarla ulaşabilecek. Şimdilik tüm dünya, Bolivya'nın demokratik bir şekilde seçilmiş liderinin, ülkesinin yoksul insanlarının çıkarlarını herkese gösterme girişimini kutlamalı. Bu tarihi bir andır.

Copyright: PROJECT SYNDICATE
www.project-syndicate.org
Çeviren: Mehmet Erdem Fidangül

Açık anlaşmalar ancak açıkça ve şeffaf bir şekilde yapılır.

Woodrow Wilson